БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 170 (4654). 1960 ч. июль 22, пятница. | Өртээ 20 көп.

УЛУСЧУ ДРУЖИНА

Күрүневи өргелеп башкарарының чамдык айтырыгларын бистиң чуртка коммунизм тургузуушкунунга дүүштүр чоннуң бот-өргелелиниче чоорту шилчидер дугайында партияның XX болгаш XXI съездилериниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бистиң чуртка, ооң ишкинде бистиң областа улусчу дружиналарны тургускан чорук хөй-ниитиниң корум-чурумун тударынга болгаш кем-херек үүлгедир чоруккa удур демисел чорударынга улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Чоокта чаа, июнь 26-да, совет аныяктарның Хүүн таварыштыр, областың чайгы спартакиадазы Кызылга болуп өткен. Ол хүн хоорай парыгынга болгулаан хемчеглер, спорт-чу маргылдаалар ылангыя мөгелер хүрешкен черлерге хөй-ниитиниң корум-чурумун хоорайның чамдык дружиначылары, кончуг эки тудуп эрттирген. Ол хүн аңаа шагдаа чериниң ажылдакчылары барык чок чыгыы турда-ла, дружиначылар боттарының хүлээлгелерин эрестиг күүседип, чурум үрээрин оралдашканнарны кынчыктырбайн турган.

Улусчу дружинаның ажыл-чорудулгазы кижилерниң коммунистиг медерелдиг чоруунга, бот-идепкейинге, хөйнүн херээн бодунуң хууда херээнден бедик көрүп хүндүлээринге, ол дээш харыысалгалыг болур чоруунга үндезилеттинген. Боттарының дружиначы хүлээлгелерин эки күүседип чоруурлар бистиң областа чүсчүү-биле бар, олар партияның, чазактың, күрүнеиниң, чоннуң мурнунга улуг үнелиг чаагай ажыл-херекти ак сеткилдиг күүседип чоруурунга областың ажылчы чоннары чоргаарланып турар.

Кызылдың механизация училищезинге арагалаар, ооң түннелинде хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар мооң мурнунда чылдарда хөй турган. Аңаа улусчу дружинаны организастап тургускан сөөлүнде байлаг-дыкыт өстүрүлген.

СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИН КАЛБАК ФРОНТ-БИЛЕ

Мал чемнериниң курлавырын тургузар

Бии-Хем районнуң көдээ ажылагый артельдери болгаш «Өөк» совхоз сиген кезилдезинче киргенинден бөөр он ажыг хонук эртип турар. Ажыл-агыйлар ниитизи-биле бо неделяның понедельникке чедир 1317, оон иштинде совхоз 520 гектар черниң сигенин кескен, 1154 центнерни сараттаан болгаш 300 тонна янзы-бүрү От-сигенни силостаан.

«Кызыл тараачын» колхоз 200 гектар сигенни кескен, сараттааны — 600 центнер болгаш мал чеминиң силостаашкынын чорудуп турар. Сиген белеткелинде мындыг мурнакчыларны демдеглээр ужурлуг: Туранның бирги бригадазында Н. Овчаров 3 бистиг сиген кезер машиналыг «ДТ-54» деп трактор-биле чамдызы дески эвес черлерге хүнде 15 гектар сигенни кезер тургаш, 18-20 гектарны кезип, «Өөк» совхозтуң Н. Кузнецов бригадирлээн трактор-хову бригадазында И. Суворов, А. Хольшин, Й. Изместьев чаңгыс бистиг сиген кезер машиналыг «ДТ-20» деп трактор бүрүзү-биле хүнде 8 гектар сигенни кезер нормалыг тургаш, 26 гектарны кезип, сиген кезилдезинде ажылдап турар механизаторларның мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

Ол бригадаже кывар, чаар материалдар дажыглап турар, 4 тонна чүүктү сөөртүр, совхозтуң № «ТГ-48-62» чүк машиназының чолаачызы Иван Чүлдүм бензинни, чаар үстү чаңгыс-даа үзүктелдирбейн, оон-биле техниканың чогуур өйшаанда ажыллаарын хандырып турар. Иван бодунуң машиназының соонга прицепти кошкаш, 1500 кг чаар материалдарны бригадага сөөртүп эккеп кааргa, неделя иштинде чаар үстер четчип турар. Мал чемнерин белеткээринде ажылдап турар бо механизаторлар социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш шыңгыы демисежип, хөй сигенни белеткээри дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Моон-биле чергелештир мал чемнери белеткээр ажылда улуг четпестер бар.

«Хадың» колхоз он хонук иштинде 152 гектар сигенни кескеш, бөлүп сараттаваан. Шөру эки үнген сигенниг черлерге кезилдени дораан түге чорудуп болбазыл? Ындыг черлерниң сигенин кеспейн, сөөлүнде кезер деп чылзып турарга шаг-үе манавайн эрте бээри билдингир.

— Эрткен чылын бистин колхоз сиген белеткелиниң планын түгле 40 ажыг хуу күүсеткен. Мал чемнери четпээнинден эрткен чылын 1700 баш мал хораан. Бир өвес бо чылын мал чемнерин четчири-биле белеткевес болза, эрткен чылда болган ол чорук келир кыжын таваржып болурун билзе эки. Мал өлүрбес дизе, кандыг-даа арганы хереглеп тургаш чемнерни четчири-биле белеткеп ап болур. Бар аргаларны ажыглавас, күштү үндүрбес, алачаягаарлаашкынга кирер болза, чүнү-даа чедип ап шыдавас бис—деп, бо колхозтуң мал чемнери белеткээр бригадазының бригадири В. Чихачев чугаалап турар. Эрткен чылын ниитиниң малынга белеткезе чогуур сигенниң барык 30 хуузун колхозчулар боттары хуузунда кезип алган. ол дээрге, хуузунда эрге-ажыын колдадыр чоруктуң база бир фактызыдыр. Ниитиниң ажыл-агыйының эрге-ажыын хуунуң хереэнден бедик көөрү биске эң чугула айтырыг ол. Мал чемнерин белеткээр айтырыгны шиитпирлээри-биле колхозчуларның ам ниити хуралы болур, хуузунда хереэнче эмин-эртир хандыгар чорукту чайладырын анаа база чугаалажып көөр деп, ол уламчылап чугаалаан.

— Эрткен чылга деннээрге, бо чылын мал чемнериниң культураларының тарылгазын 2,5 катап көвүдеткен бис. Орзакта 100 гектар шөлдүң сигенин баштай кезип алгаш, оон соонда ону аңдарар бис, мал чеми культуралар мурнукузундан хөй тарыттынганы чемнер белеткээр планны күүседиринге дөгүм болур — деп, «Хадың» колхозтуң даргазы Ф. Охотникова чугаалап турар. Мал чемнери белеткээринин планын долдур болгаш ажыр күүседип болурунуң аргалары бо колхозта бар дээрзин демдеглээр херек.

«Өөк» совхозу сиген кезилдезинче үш кезек трактор-хову бригадаларын организастап киирген. Кешпейде бирги бригаданың бирээзи-ле чаңгыс бистиг сиген кезер машиналыг «ДТ-20» деп 3 трактор, үш бистиг машина-биле ажылдаар «ДТ-54» 2, «Беларусь» деп база бир трактору сиген кезилдезинде ажылдап турар. Дуннуг, Тарлаг участоктарында сигенниң үнүжү эки. Көшпей бригадазы 1800, Дуннуг бригадазы 1300 гектар черниң сигенин кезип алыр деп сорулганы салган.

Дуннугда сиген кезип турар трактор-хову бригадазының механизаторлары Н. Толстиков, В. Кужелев болгаш М. Белоногов олар «ДТ-20» деп үш тракторларның бирээзи биле-ле хүнде 8 гектар сигенни кезер тургаш 12 гектарны кезип турар, оон өске трактористер нормазын күүседип шыдавайн турар.

— Июль эгезинде хамык техникавыс-биле сиген шөлүнге чеде берген бис деп, бригадир Н. Васильченко чугаалап турар. Бригада сигенни кезип келген хирезинде, барыкла он ажыг хонукта бөлүп, сараттаан сигени мырынай чок болган. Бригадада сиген сараттаар 2 машина, сиген бөлер дырбааштарлыг «ДТ-54» деп 2 трактор, волокушаларлыг «ДТ-24», «Беларусь» деп 4 тракторлар турда, эларны каш-каш хонуктар эрткижеге ажылдатпайн турган.

«Кызыл тараачын» колхозтуң мал чемнери белеткээр 4 бригадазы ажылдап турар. Колхоз баштаар чери ам-даа 2 бригаданы немей тургузар деп шиитпирлээн

Районнуң чамдык колхозтары болгаш «Өөк» совхоз элээн хөй черлерде эки үнген сигенни кезип алырынче арай далашпайн, ам-даа үнерин маназар дээр чоруктар бар. Биртээ эки үнген болганда, ол черлериниң сигенин дүрген кезип алыры ажыктыг ышкаш. Кайы-даа ажыл-агыйларда хол кадыырлары-биле массалыг сиген кезер, будук-бүрү чем белеткээр ажыл амдыызында чорувайн турар. Бо чылын мал чемнериниң планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш улуг харыысалгалыг сорулга салдынып турар үве төлээде, кандыг-даа аргаларны хереглээри билдингир. Мал чемнери белеткээр ажылды эки организастаан тулум-на оон түннели чедиишкинниг болур.

К. КУНДУП,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Ийи колхозта сиген кезилдези

Маллың баш санын өстүрериниң бир чугула сууру — сиген кезилдезин Танды районнуң «Совет Россия» колхозу элээн организастыг эгелээн.

Колхозта партия организациязы (секретары эш Шмаков) бодунуң хуралын чоокта чаа чыылдыргаш, сиген кезер бригадаларга коммунистерниң күжүн таарыштыр хуваган, сигенчилер ортузунга ажылдаар 8 агитаторларны томуйлап тургускан, бригалалар, звенолар аразында социалистиг чарышты калбарткан болгаш тиилекчилерге шилчиир кызыл тужчугаш, акша шаңнал тыпсыр чурумну доктааткан.

Амгы үеде Кызыл-Арыгның Ажык, Артыы-Узун, Каскал деп черлерде колхозтуң үш бригадалары тургустунган. Ында чаагай үнген сигенни 80 ажыг колхозчулар демниг кезип турар. Ол бригалаларда 3 тракторну, тракторнуң сиген кестирер 6 машиназын, 2 волокушаны, 1 грабильди, сарзат тургузар ийи машинаны, аттың сиген кестирер 6 машиназын болгаш өске-даа техниканы быыглап берген.

Сигенчилер беш хонук иштинде ажылдааш, июль 17-ге чедир 150 га черниң сигенин кескен. Эш С. Сюрюн бригадирлээн Артыы-Узун бригалазы 100 центнер, а Каскалда коммунист С. Натпит-оолдуң бригадазы 50 центнер сигенни сараттып тургускулаан. Кестинген сиген кургаары билек-ле ону бөлүп сараттаар хемчегни сигенчилер ап турар.

Сиген кестирер ажылды трактористер Тулин, Салдан Конгаштай олар онза идепкейлиг чорудуп келгенин колхозтуң баштаар чери демдеглээн. Бригалаларда 15 комсомолчулар, дыка хөй аныяктар хайныышкыныг ажылдап турарлар. Механизастаттынган үшкү бригадада хоочун коммунист эш Огнев кезер машиналарны мотор күжү-биле бизей бөөрге, каңның тоглаан чалбыраажы арга иштин чырыдып турган.

Колхозтуң 3700 тонна сиген кезер болгаш 7000 тонна силос салыр планын күүседир херекке малчыннар база идепкейлиг киржип турар. Хойжулар Дакпалдай, В. Василь, М. Кенден, Ч. Аралчин олар тус бүрүзү-ле одар-турлагларының чоогундан хол кадыыры-биле 7—16 тонна сиген кезер болгаш 2500—4000 кезек чедир будук-бүрү чем белеткээр хүлээлгезин ам күүседип эгелээннер.

Ниитиниң малынга чемнер белеткээр ажылга Арыг-Бажы суурнуң кырган чурттакчылары база киржир. Сигени машина-биле кестинмес арга иштн черлерже үнеринге 20 кижи белеткени берген. Хол кадыыры-биле ажылдаарынга чаңчыккан кырган шефчилерниң кескен сигениниң 10 хуузун оларга бөөрин колхозтуң баштаар чери шиитпирлээн. Кестинген сигенни бөлүп сараттаар, будук-бүрү чем белеткээр ажылдарга суурнуң ажыллап шыдаар бүгү чонун киириштирерин колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Түрген-оол) баш үдүр планнап алган.

Оон-биле кады ол колхозтуң сиген кезип турар бригадаларында культура-массалыг ажыл организастаттынмаанын демдеглээр херек. Ында кино-чуруук, концерт көргүзүлдези эгелевээн, стол кырының оюн хереселдери, ном-дептер чок болуп турар.

— Бисти шефке алган областың культура эргелели, оон ном үндүрер черинин болгаш типографиязының коллективтери боттарының эки чаңчылы ёзугаар биске кээп дузалажырын күзеп турар бис — деп «Совет Россия» колхозтуң Ажыкта сигенчи аныяктары чугаалап турганнар.

Ынчаарга ол-ла районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунда сиген кезилдези база эгелээн. Оон Марачевка фермазының аныяктары Сан Чалчык-Кара, Н. Шумов, К. Шумов, Ч. Соян олар аттың 4 машиналары-биле 35 га, Эзим-Кыдыы деп черде сигенчилер үш машиналыг трактор болгаш 5 ат машиназы-биле июль 17-ге чедир 76 га черниң сигенин кестирген.

Мал чеминиң база бир чаа курлавырлары — будук-бүрү чем чыыр ажыл бо колхозта эгелээн. Ында колхозчуларның белеткээни 2700 кезек, Балгазынның механизация училищезиниң курсантыларының белеткээни 1100 кезек чаш хадының будуктарын склад иштинге ажып кургадырын колхозтуң төп шаңының эргелекчизи эш Фролков багай эвес организастап турар.

Ындыг болза-даа «Революцияның чалбыыжы» колхоз сиген кезилдезин элээн хожудаашкынныг эгелээн. Оон сигенчилери кезилдениң баштайгы хүннеринде ажылын каггаш чанып кээп турган. Ниитизи-биле алырга, ол колхозта сиген белеткээр ажыл хайныышкынныг эвес чоруп турар. Оон кол чылдагааны ук ажылда партийжи организакчы ажылдың четпези-биле тайылбырлаттынар.

Колхозта партия организациязының секретары эш Диденко эвлечлиг шөлөзинде чоруп турар, а оон оралажчызы эш Сувандин хөй фермазының ажылын башкарар талазыбиле бодунун дорт хүлээлгезин күүседиринге өйлешкеш, партийжи-организастыг ажылды кошкаткан. Ниитиниң малынга чемнер белеткээр дугайында айтырыгны коммунистерниң хуралынга безин амга чедир чугаалашпаан, сиген кезер бригадаларда агитаторларны томуйлап тургуспаан.

Ол колхозтуң мурнунда 3150 тонна сиген, 7450 ажыг тонна силос белеткээр сорулга тургустунган. Ону шиитпирлээри-биле 100—120 кижиниң доктаамал ажылдаары планда көрүнген, ынчалза-даа ажылдап шыдаар колхозчуларның ниити санынга хамаарыштыр бо ажылга 40 ажыг кижини немей киириштирери негеттинип турар. Ындыг турда-ла сиген кезилдезинге суурнуң чурттакчы чонун, школаларның үстүү класстарының өөреникчилерин мобилизастаар ажылды Балгазын көдээ Совет (даргазы эш Федулов) болгаш колхозтуң баштаар чери ам-даа эгелевейн турарын четпес деп демдеглээр херек. Колхозтуң кол участоктары-биле чергелештир Шыжыма, Маннайлыг-Хем аастары ышкаш арыг ойнактарында, ыяш аразында сигенниң дыка чаагай үнгенин эш Гудков, СЭКП Танды райкомунуң төлөө-жаа ажыглаарындан ойталаанар. Ол бодунун эки түннелин берип турар. Ындыг турбуже өшкү малчызы эш Лааның коданында кажаа кәстүп келгени ол чоок кавының хойжуларына таарымча чок чорукту болдурган.

Белдир-Даанын эдээнде эш Сааналың коданында хойлар эки семирип турар. Кадарчы хойларны одарладырын, дыштандырарын болгаш суггарарын чаңгыс аай хүн чурумун ёзугаар чорудуп турар: аяс хүнде хойлар эртенги серииннии ажыглап 5 шактан 12 шакка чедир даг одарынга туда кадат-биле оттаар, 12 шакта суггат, 1 шактан 3 шакка чедир коданга кээп дыштанып чыдар, оон соонда суггатка киргеш, 9 шакка чедир кежээки одарладыышкынны үргулчүлээр. Хойжулар Намдол, Данин болгаш өске-даа малчыннарда ындыг чижектиг хүн чуруму доктааттынган.

Чамдык малчыннарда байдал өске. Ылангыя Сааналың кожазы — инек малчызы эртенгиниң 7 шак ажып турда безин удуп чыдар, а инектер коданда хевээр. Ол ышкаш хойжу Тыртый-оолдуң хойлары эртен 6 шак 30 минутада Хорум-Даанче кадат чок үне бөөр, а бүдүн чартык шак хире болганда коданда катап чедип келген турар таварылганы бурууда-тпас аргажок. «Чодураа» колхозтун ирт кадарчызы эш Курбуунуң харыысалгазында семиртилгеге тургускан 678 иттер Шивилиг-Аксының Оваа-Бааранда ол-бо талазындан кодан-кодан хойларга кыстыргач одарга июль 10-га чедир турган.

О. Шынаа участогунга хойларның часкы кыргылдазы узамдыккан, чүгле июль 8-те улуг хойларны доозулган, хураганнар кыргылдазын үргүлчүлевишаан. Малчыннар сиген кезилдезинге киржирин шиитпирлээш, 23 хол кадыырлыг, аът-биле сиген кезер 3 машиналыг бригаданы үзүп тургускан, бригадада 28 кижи бар. Олар ам сиген белеткеп киришкен

Арт-Кырының чайлагларында

Мында «Чодураа» болгаш «Ак-Эрик» колхозтарның 23 кодан малдары чайлаглап турар. Чаш-Талдан эгелээш Куу-Оорга, Шиви-Кудуруунга чедир шууштур сынмарлашкан коданнарда ниитизи-биле 14 муң хире баш мал бар. Мындыг таварылгада кадарчы бүрүзүнден хүн бүрүнүң одарын чөптүг ажыглаар дээш шыңгыы, кызымаккай ажыл негеттинип турар. Бир эвес кодан бүрүзүнге бүдүн хүн дургузунда шыңгыы чурумнуг туда кадатты тургузар болза Арт-Кырының чайлагларының одарларында ол малдар эки семиртилгени чедип ап болур. Бодунун чайлаанның одарларын, суггадын баш удур өөренип, билип алган Ак-оол, Дежит-оол чижектиг дуржулгалыг хойжуларның кададында малдар эки чайлаглап турар. Шиви-Кудуруунда аныяк кадарчы Тогаачы Амар хойларын хүн дургузунда туда кадарып, кызымаккай ажылдап турары илден.

— Чайлагладыышкынның планы бар бе, зоотехниктериң болгаш колхозтар баштаар чериниң айтыышкыны, арга-сүмези чүү? — деп айтырыгга «Ак-Эрик» биле «Чодураа» колхозтуң бо участокта малчыннары: — Чогум тодаргайында ындыг чүве албаан болгаш бодувус бодап-даа четтикпейн тур бис. Чайлаанар ол дээш эккеп каан чери-ле бо — деп харыылаанар.

Малчыннарның ажылында четпестер чүл? Чайлагладыышкынны харыысалга чок көрүп турарында. Эрткен кыжын «Чодураа» колхозтуң хойлары чүге чудап чыл ашканыл дээр дугайында түннел хойжуларның кичээнгейинде ам чок. Ол дээрге бирги ээлчегге Ашак-оол чижектиг хойжулар малдарның чайгы семиртилгези дээш кызымаккай ажылдаанындан, чай дургузунда чаңгыс хонашка туруп, хойларны туда кадат-биле хандырбаанындан болдунган-на болгай. Ындыг чижектер ам-даа чамдык малчыннарда, фермаларда бар. «Ак-Эрик» колхозтуң Шиви-Кудуруунда чайлап турар төп сүт-бараан фермазының инектери хүн дургузунда туда кадат чогундан Чаа-Оваа шөлүнде хойжулар аалының чанынга улуг орук дургаар шуужуп чоруп турар. Ол-ла колхозтуң Чайлаг-Кара-Сугда хойжузу эш Картинин коданында хураганнарны кажаалап алган, хойларны саап турарының тодаргай фактызы көзүлген. Инек кадарчызы Ланаанның коданында бызаалар база кажаалаттынып турар.

«Чодураа» колхозтуң хойжулары Магаранза биле Ак-оолдуң коданнарының аразы чүс метр-ле хире, а оларның кайызында-даа хурагандан аңгыда безин 300 баш ажыг хойлар бар. Эрткен кыжын чудап ашкан коданнарның бирээзи Магаранзанылы-ла болгай. Оон түннел кылганы бо бе ынчаш. Чаш-Талда чаңгыс хонашта хой, инек, чылгы — мындыг үш кодан малдар бар. Бо мырынай элдептиг чүве. Ында саап турар инектер болгаш белер бар. Чогуур черлер-биле дугуржулга ёзугаар район төвүн сүт болгаш хымыс-биле хандырып турар. «Ак-Эрик» колхозтун ол дузалаар фермазында малдарның семиртилгези чогуур кичээнгейде салдынмаанын айтыры чугула, а оон колхозка ап турар ажыы база биче. Эткир угланыышкынныг инектерни сагбас деп айтыышкын мында сагыттынмайн турар.

Малчыннарның негелде-хереглелдери канчаар хандыртынып турарыл

Чайлагладыышкынны малчыннар чедиишкинниг чорутсун дээш оларга эргежок чугула бүгү таарымчалыг байдалды тургузар ужурлуг. Бо талазы-биле үстүнде айыткан участоктарда улуг четпестер бар. Арт-Кырының чайлагларында турар малчыннарга кижи болгаш малдың эмчилери эрткен бүдүн ай дургузунда барбааннар. Кодан бүрүзүнде аскак хойлар, чамдык таварылгада аарыг малдар бар. Районнуң кижи эмнелгезиниң эмчилери албан чериниң эргезинде тускай машиналыг хирезинде-ле малчыннарга барбайн турар. Шиви-Кудуруунда сүт-бараан фермазында санитарлыг байдал багай. Ол участокта бүгү кодан малдарга дус чедирип бөөр дугайында малчыннарның негелдези хандыртынмайн турар. Райпонуң автолавка садыы Арт-Кырының малчыннарынга июль 11-де чаңгыс хүн чорааш, а Шиви-Кудуруунда малчыннарга барбаан, оларга оттуг ыяш, таакпы чижектиг барааннар хереглеттинип турар.

Агитация-массалыг, культура-кижизидилгелиг хемчеглер малчыннар ортузунда доктаамал эвес. Малчыннарның чурттан турары черлеринге агитаторлар барбайн, солуннар үзүктелиишкинниг чедип турар. Сүт-бараан фермазында көскү агитация чок.

Колхозтарның мал фермаларының эргелекчилери, зоотехниктери болгаш мал эмчилери мал чайлагладыышкынының эң чугула херээн харыысалга чок көрүп, малчыннар ортузунга организастыг болгаш ажылагыйжы хемчеглерни уштап-баштаарын холга албаанын айтыры чугула. Чижээ, кайы-даа колхозтуң хойжуларының коданында кыргыттынган дүктер овааланы берген чыдар. Ону чогуур үезинде чүлүрүп чорударынче кичээнгей салдынмаан, а колхозтарның дүк садарының, будуреринин планы күүсеттинмейн турар. Хой санындан чеже килограмм дүк кыргып алганын хойжулар амга чедир билбес. Чүге дээрге оон үчёду четче кылдынмаан.

Мал чайлагладыышкынын колхозтарның удуртукчулары эренгей көрүп, ферма эргелекчилериндеи, тускай эртемниглерден негелде салбайн, удуртулганы кошкатканын айытса чогуур.

Илереттинген четпестер дарый чайлаттынган турар ужурлуг.

«Шыннын» рейдизи:
С. БАЙЫР-ООЛ,
район Совединин депутаты.
М. ЛЫКАА,
«Ак-Эрик» колхозтуң хойжузу.
Н. НАМДОЛ,
Ленин аттыг колхозтуң хойжузу.
О. МАНДАРЫЙ,
«Шыннын» корреспондентизи.

МАЛ ЧАЙЛАГЛАДЫЫШКЫНЫ— ЧУГУЛА ХЕРЕК

Колхозчу малчыннарның ажылында эң харыысалгалыг үелер болза, бүгү чүзүн малдарның чайлагладыышкынын эки организастаары, чеди чылдын ийиги чылында эът, сүт болгаш дүк будуреринин, ону күрүнеге садарының талазы-биле планныг онаалдаларны болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни чылдың ийиги чартында үзе шиитпирлээри база мал чемин четчири-биле белеткээри, келир кыштан малды менди чыл ажырары болуп турар. Ынчангаш эрткен неделяның дургузунда Тес-Хемниң колхозтарының чамдык кол чайлагларын кезип, ыпда малчыннарның ажыл-херээ-биле танышкан бис.

О. Шынааның чайлагларында

Шивилигниң, Аптара-Аксының, Тыттыг-Хемниң болгаш өске-даа чайлагларның ногаан шыктыг, даглыг одарларында Ленин аттыг колхозтуң 21 муң ажыг баш малдары 42 коданнарда чайлаглап турар. Ол болза колхозта ниитиниң малдарының барык-ла 50 хуузу, а районнуубиле алырга 24 хуузу болур. Оон аңгыда О. Шынаада «Чодураа» колхозтуң малдары база чайлаглай берген. О. Шынааның малчыннарының чайлагларында бо чылын чаа деп-шилгелиг үүл болза, мурнукузу ышкаш хойну кажаалаар болгаш саар чоруктан чайлааны болур. Кайы-даа чайлагда хойнуң дүгү аккыр, бүгү хой дүне делгем коданнарга хостуг дыштанып хонарлар, а хураганнарга база-ла чыргалдыг. Кадарчылар хойларын дүне сагыш-чованғыр хайгаарап турар. Хойларны чадагай-даа болза дакпыш кажаага хондурар чорук оларның дыжынга хоралыг, дүгүнге база бак салдарлыг болур болгаш чамдык аарыгларны өскүдер болгай.

Чамдык чалгаа малчыннар кажаага хойларны үр тургузуп, саап турар. Ынчангаш ол бүгү четпестерни болдурбас төлээде, О. Шынааның хойжулары колхоз баштаар чериниң болгаш тускай эртемниглерниң саналын ёзугаар чайын чайлагларга кадары чайлаглап турар. Чаш-Талдан эгелээш Куу-Оорга, Шиви-Кудуруунга чедир шууштур сынмарлашкан коданнарда ниитизи-биле 14 муң хире баш мал бар. Мындыг таварылгада кадарчы бүрүзүнден хүн бүрүнүң одарын чөптүг ажыглаар дээш шыңгыы, кызымаккай ажыл негеттинип турар. Бир эвес кодан бүрүзүнге бүдүн хүн дургузунда шыңгыы чурумнуг туда кадатты тургузар болза Арт-Кырының чайлагларының одарларында ол малдар эки семиртилгени чедип ап болур. Бодунун чайлаанның одарларын, суггадын баш удур өөренип, билип алган Ак-оол, Дежит-оол чижектиг дуржулгалыг хойжуларның кададында малдар эки чайлаглап турар. Шиви-Кудуруунда аныяк кадарчы Тогаачы Амар хойларын хүн дургузунда туда кадарып, кызымаккай ажылдап турары илден.

— Чайлагладыышкынның планы бар бе, зоотехниктериң болгаш колхозтар баштаар чериниң айтыышкыны, арга-сүмези чүү? — деп айтырыгга «Ак-Эрик» биле «Чодураа» колхозтуң бо участокта малчыннары: — Чогум тодаргайында ындыг чүве албаан болгаш бодувус бодап-даа четтикпейн тур бис. Чайлаанар ол дээш эккеп каан чери-ле бо — деп харыылаанар.

Малчыннарның ажылында четпестер чүл? Чайлагладыышкынны харыысалга чок көрүп турарында. Эрткен кыжын «Чодураа» колхозтуң хойлары чүге чудап чыл ашканыл дээр дугайында түннел хойжуларның кичээнгейинде ам чок. Ол дээрге бирги ээлчегге Ашак-оол чижектиг хойжулар малдарның чайгы семиртилгези дээш кызымаккай ажылдаанындан, чай дургузунда чаңгыс хонашка туруп, хойларны туда кадат-биле хандырбаанындан болдунган-на болгай. Ындыг чижектер ам-даа чамдык малчыннарда, фермаларда бар. «Ак-Эрик» колхозтуң Шиви-Кудуруунда чайлап турар төп сүт-бараан фермазының инектери хүн дургузунда туда кадат чогундан Чаа-Оваа шөлүнде хойжулар аалының чанынга улуг орук дургаар шуужуп чоруп турар. Ол-ла колхозтуң Чайлаг-Кара-Сугда хойжузу эш Картинин коданында хураганнарны кажаалап алган, хойларны саап турарының тодаргай фактызы көзүлген. Инек кадарчызы Ланаанның коданында бызаалар база кажаалаттынып турар.

«Чодураа» колхозтуң хойжулары Магаранза биле Ак-оолдуң коданнарының аразы чүс метр-ле хире, а оларның кайызында-даа хурагандан аңгыда безин 300 баш ажыг хойлар бар. Эрткен кыжын чудап ашкан коданнарның бирээзи Магаранзанылы-ла болгай. Оон түннел кылганы бо бе ынчаш. Чаш-Талда чаңгыс хонашта хой, инек, чылгы — мындыг үш кодан малдар бар. Бо мырынай элдептиг чүве. Ында саап турар инектер болгаш белер бар. Чогуур черлер-биле дугуржулга ёзугаар район төвүн сүт болгаш хымыс-биле хандырып турар. «Ак-Эрик» колхозтун ол дузалаар фермазында малдарның семиртилгези чогуур кичээнгейде салдынмаанын айтыры чугула, а оон колхозка ап турар ажыы база биче. Эткир угланыышкынныг инектерни сагбас деп айтыышкын мында сагыттынмайн турар.

Малчыннарның негелде-хереглелдери канчаар хандыртынып турарыл

Чайлагладыышкынны малчыннар чедиишкинниг чорутсун дээш оларга эргежок чугула бүгү таарымчалыг байдалды тургузар ужурлуг. Бо талазы-биле үстүнде айыткан участоктарда улуг четпестер бар. Арт-Кырының чайлагларында турар малчыннарга кижи болгаш малдың эмчилери эрткен бүдүн ай дургузунда барбааннар. Кодан бүрүзүнде аскак хойлар, чамдык таварылгада аарыг малдар бар. Районнуң кижи эмнелгезиниң эмчилери албан чериниң эргезинде тускай машиналыг хирезинде-ле малчыннарга барбайн турар. Шиви-Кудуруунда сүт-бараан фермазында санитарлыг байдал багай. Ол участокта бүгү кодан малдарга дус чедирип бөөр дугайында малчыннарның негелдези хандыртынмайн турар. Райпонуң автолавка садыы Арт-Кырының малчыннарынга июль 11-де чаңгыс хүн чорааш, а Шиви-Кудуруунда малчыннарга барбаан, оларга оттуг ыяш, таакпы чижектиг барааннар хереглеттинип турар.

Агитация-массалыг, культура-кижизидилгелиг хемчеглер малчыннар ортузунда доктаамал эвес. Малчыннарның чурттан турары черлеринге агитаторлар барбайн, солуннар үзүктелиишкинниг чедип турар. Сүт-бараан фермазында көскү агитация чок.

Колхозтарның мал фермаларының эргелекчилери, зоотехниктери болгаш мал эмчилери мал чайлагладыышкынының эң чугула херээн харыысалга чок көрүп, малчыннар ортузунга организастыг болгаш ажылагыйжы хемчеглерни уштап-баштаарын холга албаанын айтыры чугула. Чижээ, кайы-даа колхозтуң хойжуларының коданында кыргыттынган дүктер овааланы берген чыдар. Ону чогуур үезинде чүлүрүп чорударынче кичээнгей салдынмаан, а колхозтарның дүк садарының, будуреринин планы күүсеттинмейн турар. Хой санындан чеже килограмм дүк кыргып алганын хойжулар амга чедир билбес. Чүге дээрге оон үчёду четче кылдынмаан.

Мал чайлагладыышкынын колхозтарның удуртукчулары эренгей көрүп, ферма эргелекчилериндеи, тускай эртемниглерден негелде салбайн, удуртулганы кошкатканын айытса чогуур.

Илереттинген четпестер дарый чайлаттынган турар ужурлуг.

«Шыннын» рейдизи:
С. БАЙЫР-ООЛ,
район Совединин депутаты.
М. ЛЫКАА,
«Ак-Эрик» колхозтуң хойжузу.
Н. НАМДОЛ,
Ленин аттыг колхозтуң хойжузу.
О. МАНДАРЫЙ,
«Шыннын» корреспондентизи.

Казах ССР. Экибастуз хоорайда хөмүр дашты черниң кырында довураан аштап каапкаш, казар арга-биле тып турар. Чоокта чаа база бир ындыг чер ажыглалда кирген.

Чурукта: ол черден алган баштайгы хөмүр дашты уруп турары.

Фото К. Нуртазиниин. СЭТА-ның фотохрониказы.

БИРГИ ЧЕРДЕ

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң июль Пленумунга алдар болдурган бүгү улустуң социалистиг чарыжынга «Тыва тудуг» трезиниң эр-хереэжен ажылчыннары киришкеш, оон түннелин үндүрген. Монтажниктериң эш Л. Ким удуртқан бригадазы СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белек кылдыр июньда планын 219 хуу күүсеткеш, чарыштың бирги черин эллээн.

Хоочун тудугжу эш А. Сметанкиниин удуртканы бызаанчылар бригадазы июнь айның планын 216 хуу, эш Д. Дунаевскийниң удуртқан комплексилиг тудуг бригадазы 160 хуу күүседип, бедик көөрүүгүүлерни чедип алган. Тудугжулар эштер Комбуй-оол, Мартынов, Октуй, Козлова олар боттарының июньда нормаларын 200 хуу чедир күүседип, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуруштаннар.

Профэвилелиниң шугуму-биле

Бистин областың улус чырыдыышкын ажылдакчыларындан бо чылын 181 кижи курорттарже болгаш дыштанылга бажыннарынче улус чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел шугуму-биле дыштанып чорууру көрдүнген турган. Оон иштинден 90 кижи чурттун янзы-бүрү курорттарынче, 76 кижи Крымның мурнуу эриинче болгаш Красноярск, Краснодар крайларже база бежен бир кижи «Үш-Белдир» болгаш «Чедер» курорттарынга дыштаныры көрдүнген. Оларның хөй кезии бо черлерге кончуг эки дыштангаш, чедип келгилээн. Үстүнде путёвкалардан аңгыда элээн каш кижиге 3300 рубльдиң путёвкаларын халаска тывыскан.

Кызылдың башкы институдунуң студентилеринге болгаш башкы училищезиниң сургуулдарынга база ажылдакчыларынга элээн каш путёвкаларны бергилээн. Дыка хөй студентилер дыштанылга бажыннарынче болгаш курорттарже база турисчи походтарже чорушаннар. Беш студентилер Москва, Ленинград хоорайларже аттанышаннар.

Хоочун башкы Корнев, студент Чымдан, аныяк натуралистер станциязының таныылы Солдатенко, Бай-Тайгадан болгаш Эрзиниден башкылар Салчак, Монгуш, Каа-Хемден санаакчы Данилина, уруглар бажыңынын кижизидикчизи Шилова болгаш өскелер-даа чурттун эң эки курорттары турар Кара далай эриинче, Кавказче чорушаннар. Студентилерниң «Буревестник» ниитилелиниң туристериинге төрөөн областың кезириинге 2145 рубльдиң чарыгдалын үндүрген.

Ю. ДОРЖУ.

Малчыннарның чөвүлел хуралы

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районнуң мурнакчы малчыннарының чөвүлел хуралы болган. Анаа колхозтар даргаларын, партия организацияларының секретарьларын, зоотехниктерин чалап олуруштурган. Районда мал ажылынын продуктуларын бүдүреринин болгаш ону күрүнеге садарының талазы-биле социалистиг чарыштың чартык чыл түннелинин дугайында райкүүском даргазы эш Даржаанның илеткелин ол хуралга чугаалашкан. Малчыннардан 8 кижи чүве чугаалаан.

Сүттү бүдүрер база күрүнеге саар талазы-биле районнар аразында чарыштың тиилекчизи бо район болуп турар. Ынчангаш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун бо район бирги, ийиги кварталларда улаштыр тудуп турар. Ол болза районнуң малчыннарының улуг чедиишкини дээрзин идетхелчи демдеглээн.

«Октябрь 30 чылы» көдээ ажылагый артели (даргазы эш Белохов) күрүнеге эът садарының чартык чыл онаалдазын 118,3 хуу күүсеткеш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң колхозтар аразынга шилчиир Кызыл тугун алган. «Кызыл тук» колхоз (даргазы Дикунов) сүт садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 145,6 хуу күүсеткен.

Ленин аттыг, «Совет Тыва» колхозтар сүт садар талазы-биле, «Тере-Хөл» колхоз дүк садар талазы-биле күрүне мурнунга хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткилээш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаткан.

Мурнакчы 8 саанчыларны СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң Хүндүлел дептеринге киир бижээш, оларга херечилел бижиктерни тывыскан, 26 малчыннар СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаткан.

Чөвүлел хурал районнуң бүгү малчыннарын эът, сүт, дүк будурер база ону күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринче кыйгырган.

ХҮЛЭЭЛГЕМ КҮҮСЕТТИНЕР

Чеди чылдың ийиги чылында меңээ быжыглаан 12 саар инектерниң бирээзинден-не 1500 кг сүттү саап алырын хүлээндим. Оны чедип алырынга эрткен 1959 чылда инек бүрүзүнден 1385 кг сүттү херек кырында саап алгынымны болгаш инектерни хайдактап саарын, бызааларны сагбас инектерге чагыштырып эмзирер талазы-биле мурнакчыларның дуржулгазын өөренип, ажыглап келдим.

Хүлээлге алыры—херектің түгле эгези, хамык ужур ооң херек кырында күүселдезинде болгай. Ынчангаш эрткен чартык чылдың дургузунда сүт саалдазының херээнге улуг күжениишкинниг ажылдан мен. Үчёт ёзугаар алырга июнь 30-те чедир 701 литр сүттү инек бүрүзүнден саап алдым. Бир эвес эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээр болза инек бүрүзүнден саггаан сүдүм 103 кг хөй болуп турар. Чайлаага келгенивистен эгелээш сүт саалдазы көскүзүбиле бедээн. Бистиң ферманың саанчылары бо чылын боттарынга алган хүлээлгезин күүседир дээш кижи бүрүзү кызымаккай ажылдап турар. Бирги чартык чылда күрүнеге сүт садарының планын бистиң колхозувус июнь 25-те 149,3 хуу күүсеткен. Ол болза СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белээвис болуп, өрта бистиң үлүг-хуувус киргеи.

Бистиң ферманың коллективи болгаш колхозум бо күзүн мөң саанчылап ажылдаанындан бээр 10 чыл болганымны демдегл эр деп турарын күш-ажылчы аас-кежин деп санап, аныа чаа-чаа чедишкиннерлиг ужуражыр дээш улам сорук-күштүг ажылдап турар мен. Фермада мээн ийи уруум база саанчылап турар. 14 харлыг К. Балчыт деп уруум мурнакчы саанчыларның санында киржип турарынга чоргаарланыр мен. Ол уруум мээн саанчы ажыл-ижимни салгап, колхозунуң мурнакчы саанчыларының бирээзи болур деп чүвеге бүзүреп болур.

Алган хүлээлгемни күүседиринге бүзүрелдиг мен.

Д. САГААЧЫ,
Эрзинде «Кызыл сылдыс» колхозтуң саанчызы.

Чаа клуб

Туранның райүлетпүр комбинадының ыяш белеткээр участогунда хөй ажылчыннар бар. Ыяш белеткелчилериниң ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле комбинаттың дирекциязы (эш Костенков, профэвилел месткомунуң даргазы эш Кудро) чамдык хемчеглерни алган. Туран бажында ажылчын суурга чаа клубту туттуруп берген. Ол клуб ам ыяш белеткелчилериниң культурлуг дыштаныр, хөглээр чери апарган.

Ооң-биле чергелештир, ол ажылчын суурнуң чурттакчыларының чамдык негелдери ам-даа күүсеттинмейн турар. Чижээ, суурда чуртталга бажыңнарын бүрүн радиожуттаан, электри чырыы-биле ам-даа четир хандырбаан. Лекциялар, беседалар, илеткелдер ажылчын суурнуң чурттакчыларынга ховар болуп турар.

К. АНТОНОВ.

Кызылдың ыяш заводунуң чазанылга цегинде ажылчын эш Г. Вагаев хүн бүрүде нормазын 130 хуудан өрү күүседип, продукциянның шынарын бедидерин чедип алган.

Чурукта: чазанывчы Г. Вагаевтиң ажылдаан турары. Фотозу **С. Феонтистовтуу.**

Мурнакчы дуржулганы ажыглааны-биле...

Мурнакчыларның дуржулгазын боттарының ажылынга ажыглап тургаш, малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер талазы-биле алган хүлээлгелерин 1960 чылдың бирги чартыында багай эвес күүсеткилээн хойжулар, саанчылар, хаван ажлакчылары, инек кадарчылары Чөөн-Хемчик районда хөй.

Чамдык чижектерни көргүзерге: О. Бичии-уруг биле ооң өөнүң эзэзи О. Шаравин «Искра» колхозта мурнакчы хойжу өг-бүлелериниң бирээзи. Бо чылын хойнуң ооллаашкынын ийи удаа организастап тургаш, ол 100 хойдан-на 150—160 хураганны алырын хүлээнген. Чартык чылда Бичии-уругнуң өг-бүлези 411 хойнуң 436 хураганын менди доруктурган. Олар шупту мериностар. Хойжунуң хойлары чылдың ийиги чартыында база ооллаар кылдыр эдержилгеге киргеи.

— Бо эрткен час хадымарлыг соок турзажок, чаш малды менди хүлээп алыр дээш дыка-ла күш үндүрдүвүс. Чаш малга хамчык аарыг база таварышты. Аарыгта улур хемчеглерни ап тургаш, улуг каражага таварышпадывыс. Ийиги ооллаашкын-биле хүлээлгевис күүседир бис—деп О. Бичии-уруг чугаалап орар. Часкы кыргылда-биле бир хойдан-на 2,3 кг дүк алдынган.

— СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш малчыннарның социалистиг чарыжынга киришкеш, төрүүр 100 баш хой бүрүзүнден 150 хураганны, бир хойдан-на 3,7 кг дүктү алырын хүлээнген мен. Чоннуң мурнунга сөглээн сөзүнге ээ болур дээш аксеткилдиг ажылдаары албан. Чылдың баштайгы айларында төрээн 364 хойларымдан 364 хураганны менди доруктурдум. Часкы кыргылда-биле хой бүрүзүнден 3 кг 40 грамм дүктү алдым — деп «Большевик» колхозтуң хойжузу Б. Ондар-оол ажылының чартык чыл түннелин чугаалады.

Ооң хойларының күжү шыырак. Бо чылын ооң доруктурган хураганнарын көөрге, диртегер-диртегер, артында-ла чоргаар чүве дег. Ийи удаа төл алыр дээш мериное бүдүрүкчүлер-биле 70 хойну июль-августа, 90 хойну сентябрь-октябрьда төрүүр кылдыр эдериштирген. Ооң хою ам ооллап эгелээн. Эш Ондар-оол ам Шеминиң Чайлаг-Кара-Сугда барып, чаа одарларны ажытлап турар. Ол колхозтуң хойжузу О. Маннай-Кара хүлээлгезинге ээ болуп, 335 хойнуң 335 хураганын доруктурбушаан, 1,7 кг дүктү хой бүрүзүнден алган.

Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хайнак иттериниң кадарчызы С. Хааржакпай малчыннарның социалистиг чарыжынга дээре черни эзлеп турар. Ооң кодан иргери бо чылгы кыргылда-биле 1 тонна 600 кг ажыг дүктү берген. Ирт бүрүзүнден ортумаа-биле 2,6 кг дүк алган. Эш Хааржакпайның иттериниң ортумак дензизи 55 кг. Кара-Сал Уйнукпан Дажы-Балдановна («Кызыл тараачын» колхоз) болунуң ажылынга чаагай түннелдерни чедип алган. Төрээн 220 хойдан 239 хураганны болгаш часкы кыргылдада хой бүрүзүнден 2 кг дүктү алган.

«Саар инек бүрүзүнден 2000 кг сүттү 1960 чылдың дургузунда саап алгаш, ленинчи комсомолдуң мурнунга аазаан сөзүмнү эзлээр мен» — Түлүш Хүрештиң хүлээлгезинде ынчаар бижиттинген. Ленин аттыг колхозтуң мурнакчы саанчызы комсомолчу Хүреш 12 инектерни саап турар. Төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылы — 1960 чылды күш-ажылчы чедиишкиннер-биле эрттирер дээш саанчы шудургу ажылдап турар. Чылдың бирги чартыында эш Хүреш инек бүрүзүнден 1294 кг, азы 15 тонна 528 кг сүттү саап алган. Ооң чыл хүлээлгезинге ам 8472 кг сүт негеттинер. Хүлээлгезин ажыр күүседиринге саанчы бүзүрелдиг.

Сталин аттыг колхозтуң Дөргүн фермазында даады-ла аныяк саанчылар (колдуу комсомолчулар) ажылдап турар. Саанчы бүрүзү боттарында быжыглаан инек бүрүзүнден 1500—2000 кг сүт дээш чарышты калбарткан. Саанчылар аразында чолдамыргай сынныг, бажының дүгү сарымзык, чазык арынныг, чугаакыр уруг өөрү-биле хөөрешкен. ажылдаан турар. Ол саанчылаа-ла чыл ажып турар. Инек бүрүзүнден 1500 килограммдан эвээш эвес сүттү саарын аныяк саанчы Кара-Сал Зоя Шойдановна хүлээнген. Бодунга быжыглаан инектериниң бирээзинден-не саалданың алды айларының дургузунда 1142 кг сүттү саап, кайгамчык чедиишкинни аныяк саанчы чедип алган. Кара-Сал Зоя чүгле ажылынга кызымак эвес, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, көдээ клубтуң талантылыг артизи. Ажылының чартык чыл түннелинге Зоя Шойдановна меңээргенмейн, амдаа хөй сүт дээш туржуп турар.

Эьт бүдүрериниң херээнге бодунуң үлүүн кирери-биле алган хүлээлгезин М. Делгер-оол багай эвес күүседип турар. «Хорум-Даг» колхозтуң мурнакчы хаван ажлакчызы эш Делгер-оол 6 айлар дургузунда төрүүр кол хаван бүрүзүнден 12, дунгуш хаван бүрүзүнден 6 хаван ооллдарын алган. Ооң өстүрген хаваннарының күжү эки.

Рязань областың малчыннарының дуржулгазын ажыглап тургаш, чөөн-хемчикчилер моон соңгаар мал ажылының талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырлар.

М. СЕВЕН.

СЕПТЕЛГЕ ДООЗУЛГАН

Улуг-Хем районнуң Хайыракан чеди чыл школазының септелгези бо айның эгезинде эгелээн. Школаның техниктиг ажылчыннарының болгаш үстүкү классларның өөреникчилериниң база колхозтуң тулуг бригадазының бөлүк бызанчыларының кызымаккай эки ажылының түннелинде школаның септелгези ам бүрүн доозулган. Ол школаның директору эш Биче-оол септелгени эки шынарлыг улуртун доостургаш күрүне комиссиязынга хүлээткен.

Школа септелгезинге Норжупай, Норжумаа, Шырын, Дондувай, Байыр, Маадыр-оол, Комбу болгаш ооң-даа өскелер кызымаккай чоруун көргүзүп ажылдаанар.

Д. ЛОПСАН.

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» көдээ ажыл-агый артелинин мурнакчы саанчызы Хавылмаа Кара-Сал Мөңгеевна 1960 чылда 1 инектен 1200 литр сүт саап алыр хүлээлге алгаш, чартык чылда ниитизи-биле 7656 литр сүттү саап, бир инектен ортумаа-биле 638 литр сүттү саггаан. Саанчы мурнуку одуругда чоруп, хүлээлгезин эрестиг күүседип турар.

Чурукта: саанчы К. М. Хавылмаа.

Фото **С. Шыдыраныы.**

Допчу медээлер

Улуг-Хем район. «Х Улуг хурал» колхозта кодурга удур чуулда организастыг чоруттунган. Мал эмчилери Бугаев биле Азыг-байның удуртканы он кижи частан бээр 16820 баш хой, өшкүнү чугган. Артельдің шээр малы эки оттуг, серпин чайлагларда 20 кодан черде.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

• • •

Чөөн-Хемчик район. «Искра» колхозтуң огород бригадазы ногаадан баштайгы дүжүттү ап, Чадааңа хоорайның чурттакчыларынга болгаш Барыын-Хемчик районда «Тыва даг-дүгү» тудуунуң ажылчыннарынга огурец, согуна, редиска түүлдерни чедирип хандырган, төрээн колхозунга алаан хөй орулганы киргеи. Ногаачылар албекшилдиг дүжүттү өстүрүп алыр дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар.

М. МАЖАА.

Чонга мактаткан

Сүт-Хөл райпозунуң СТС чанында магазинниң садыгжызы эш Востриков райпога үр уеде ак-сеткилдиг ажылдап келген. Бараан саарылгазының планын ол үргүлүү ажыр күүседип турар. Бирги кварталда 110 хуу, ийиги кварталда 106 хуу күүсеткен. Ооң магазининин иштидашты арыг-шевер болгаш бараанларны шевергин делгеп алган турар. Эш Востриков чонга өптиг-эвилең. Ынчангаш оларның хүндүткелин чаалап алган.

Райпо баштаар чери эш Востриковтуң кызымаккай ажылын үнелеп көргеш, өртектиг чүүлдер-биле шаннап, районнуң хүндүлел самбыразынга киргеи.

С. БАЗЫР-ООЛ.

Өйү келген

Чайның кончуг изиг хүннериниң бирээзинде чоллаачы эш Кан-оол колхоз баштаар черинің айтыышкынын ёзугаар автомашинаазынга дилген маңзылар чүдүрүп алгаш, Терезиниң Кыйыгда буга дөзүнге чеде берген.

Чүдүрүкчүлер маңзыларны дужуруп турар аразында чоллаачы буга суунга эштип турупкан. Ооң түннелинде чоллаачы хенертен дегдириишкинге таварышкаш, машина башкарыр харык чок болу берген. Чоллаачы улам-на мөгүдеп, бергедей берген. Колхозчулар база девидексеп, корга бергеннер.

— Ам канчаар бис, аравыста чоллаачылап билир кижи бар эвес—деп, бирээзи хомудаксай аарак чугаалаттынган.

— Маңза мынчап турарывыска биске чүү-даа дуза болуп шыдавас. Че, сен колхозтуң хаван фермазынче маннавыт, ында колхозтуң чоллаачылары-даа турары чадавас азы аът-хөлден-даа айтыртынып болгай —деп, оларның бирээзи сагынгыр сүмелээн.

— Ырак эвес хаван фермазынче чүгүрүшкен эжи чү-даа болза бир чоллаачы кижи эккелген. Ооң дузазыбиле машина удатпаанда көдээ эмнелге пунктузунга чедип келген.

Эмнелге пунктузунуң эргелекчизи эш А. Хүргүлек аарыг улустарны хүлээп албышаан, чалаашкынче чоруурунга белеткенип турган.

— Силерже аттыг кижи кагыстывыс, ээн черге кижи айыылга таваржып турда, барбас эмчи-дир силер — деп, кады келген эштериниң бирээзи, эмнелге пунктузунуң эргелекчизи Хүргүлекче көрүп, арай шугулдай аарак чугаалаан. Ол аразында дегдириишкинге таварышкан чоллаачыны аныа кирип келген.

— Дүрген-не дузадан чедирип көрүңер, эмчи — деп, чоллаачы чугаалаан.

— Изиг хүнге изиргенгеш, соок сугга эштилкен кижи-дир ийин, черге дыка бергедеп турду—деп, оларның-биле кады чораан агроном тайылбырлай аарак чугаалаан.

Хенертен болур озал-ондактар, аарыглар кандыг-даа үелерде таваржы бээр болгай. Ынчаарга Булун-Теректе эмнелге пунктузунда чүгле ындыг кижилерге эвес, харын эмнелге черинге келген аарыг азы кадымның байдалын көргүзүп, эмчиниң сүмезин алыр дээш келген хөй-хөй кижилерге таарымчалыг байдал тургустунмайн турары хомудаңчыг.

Эмнелге пунктузунуң амгы турар бажыны кончуг дакпыш бичии. Ооң бичежек өрээлинде эмнелге ажылдакчылары ажылдап, аарыг кижилерни хүлээп ап, оларны эмнеп, бүгү-ле кылза чогуур ажылдарны чаңгыс ол дакпыш бичии өрээлде кылып турар. Ооң арай делгем өрээлинде ие-хөрээженнер чыдып турар. Эмнелге черинин ёзулуг септелгезин эзлээн каш чылларда кылып көрбээн.

Эмчиниң хүлээп алыышкынынга груг-дарыглыг болгаш аарыг кижилер кирип кээр. Өрээлдің дакпыжы ажылдакчыларга-даа, эмчиге келген кижилерге-даа таарымчалыг эвес, эң ылаңгыя кышкы үеде кончуг берге.

Чаа-Хөлдүң «Бурунгаар» колхоз районда база бир улуг, күштүг колхозтарның бирээзи. Колхозчу суурнуң чурттакчы чону ийи муң ажыг, колхозчу өреге дөрт чүс тоозан чедип турар. Хүннүң-не эмчиге кижилер кээп, эмчи дузаламчызын үргүлчү ап турар. Бо чылдың дургузунда безин 30 ажыг ие-хөрээженнер аңда кээп божаан.

Көдээ эмнелге пунктузунуң чаа тудуун кылыр дугайында айтырыг көдээ Советтиң болгаш колхоз баштаар черниң хуралларынга моон мурнунда каш-даа удаа тургустунуп турган. Ындыг-даа болза, херек кырында тудуп кириптер дээрге-ле, ол айтырыг соңгаарлаттына берген турар. Ооң чогум чылдагааны үдел деп чүвени кым-даа дорт харылавайн турар. Колхоз баштаар чери болгаш Булун-Терек көдээ Соведи (даргазы эш С. Доруймаа) ол айтырыгны соңгаарлатпайн, бо дугайында хемчег ап, айтырыг тургузар өйү келген.

Д. АРАКЧАА,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

Редакцияга чагаалар

Мал эмнелгезин бажың-биле хандырза

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң мал эмнелгезиниң салбыры 1955 чылдан бээр 4 өрээл бажыңга чединген. Ындыг-даа болза, колхоз баштаар чери ам ол бажыңны колхозчулар чурттаарынга шилчиткени эзлеп. Таарымчалыг оран-бажың-биле хандырбаан чүве төлээде, мал эмчилериниң чогумчалыг ажылдаарынга болгаш эмнерни кадагалаарынга берге байдал таваржып турар.

Ол бажынның 2 өрээлинге мал эмчилери ажылдаар, бир өрээлинге аарыг малдарны шинчип көөр болгаш эмнээр база бир өрээлинге мал эмнериниң аптеказы турар кылдыр таарыштыр кылган болгай. Эмнелге салбыры ол бажынны доктаамал ынчаар ажыглаан болза, ооң ажылынга дыка дөгүм дузалыг болур. Мал эмнээр өрээл-даа, эм кадагалаар черда-даа чок болганда, мал эмчилериниң ажылының шынары чогум кайы хире болуруг? Ону өөренип көрзе чугуур.

Мал эмнелгезиниң салбырының эргелекчизи эш Хворов ол салбырны оран-бажың-биле хандырар дугайында колхоз баштаар черинге каш-даа удаа айтырыгны тургускан. Ол дугайы чүү-даа болдунмаан, баштаар чер ону керекке албаан.

Д. ЧАМЗЫРЫҢ.

Будулдуруп турарга болбас

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң эрткен чылын 10 тонна картофелин бо чылдың чазынынга чедир баксыратпайн, кадагалап бээри-биле Янчып 3 тонна, Самбадыраа, Сыраг-оол оларның хайызыдаа 3-3 тонна, ооң-даа өскелер картофельди боттарының бажыңнарының подвалдарынга сөөртүүрүп, урдуруп алганнар. Баштай олар хоову бригадазының бригадири-биле картофельди кадагалааны дээш чогуур санныг күш-хүүнүн санадып алырын база дугурушкан болгай.

Бо чылдың чазынында чогум чүү болганыл дизе, ол кижилериниң бажыңнары соок болганда, демги картофель кыжын соокка доцуп, үрелип бахсырап калган, ону подвалдардан үндүр ажып каапкан болуп турар. Бир-тээ колхозтуң картофелин кадагалап бээри-биле хүлээп алган кижилер, чүге подвалдарын чылыглап албайн турганыл?

— Күзүн Шуурмактан машиналарга чүдүргеш, колхоз суурунче сөөртүп эккээрге, доцун калган картофель чораны кай—деп, Янчып болгаш ооң-даа өскелер ынча дижип турары чүвениң шынынга дүүшпес. Бир эвес ынчаарда доң картофель турган чүве болза, олар ону биле-тура чүге хүлээп алганыл, чүве билбес бичии чаш уруглар эвес. медерелдиг улуг кижилер-дир. Олар картофельди харысалга чогубиле кадагалаан, соокка донгурган болгаш будагдаан. Ол чоруктан боттарын чайладып алыр дээш картофель кадагалакчылары кандыг-бир арганы хереглеп, будулдуруп турары ол-дур. Ол канчап-даа болбас. Донган болгаш будалган картофельдің өртөөн ону кадагалап турган кижилерден төлеттирери чөптүг болур.

К. ЧОРБАА.

Чашпан шыва алы берген

Өвүр районнуң Чаа-Суур чеди чыл школазының чанынга чыл бүрүде дуржулга шөлүн тургузуп, ону хайгаараар база аңаа ажылдаар өөреникчилерни улуртуру-биле бир башкыны томуйлап турар. А ооң шөлүнүнга немей чүс рубльди базы төлеп турар. Мурнунда чылдарда ол дуржулга шөлүнге чашпандан өске чүү-даа үнмейн турган.

Бо чылын база школа директору эш Шарый-оол башкы өөн Сарыг-оолду ол ажылды улуртуру-биле томуйлаан, чүс рубльди ооң шөлүнүнга немеп каан. Дуржулга шөлүнде кукуруза, арбай, кызыл-тас, суда болгаш өске-даа культураларны тараан. Ынчалзажок ону ажаар, харагалзаар талазы-биле кандыг-даа ажыл чорувайн турар. Ынчангаш ол шөлдү бок, чашпан шыва алы берген.

С. СЕДЕН.

7 чылдың кижилери

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КИЖИЗИ

«Коммунтудуг» трезиниң мурнакчы дашчыларының бирээзи Хертек Доңмас-оол кара чажындан эгелээшле күш-ажылга дадыккан кижилериниң бирээзи. Ооң чугаалап турары:

— Хемчик бажыңга хөй ажы-төлдүг ядыы ашак Сүүр-оолдуң өг-бүдезинден төрүттүнгеи мен. 8 харлыымдан эгелеп кара ажыл кылып эгелеттим. 1940 чылдарның эгезинде Кызылда араттың революстуг шериниң хүрээлениннге тургаш хөй каът даш бажыңнарны көргеш, оларны мынчалдыр бедидир тудуп үндүрүүткенин магадап, дашчының ажылы черле солун ажыл-дыр эвеспе деп бодап турган мен. Ооң холдары-биле тудуп кылышкан ажылдары мынчалдыр дээрге бедий бээр, ооң ол туттуп кылган хөй каът бажыны мөңгезин-биле турар. Аңаа хөй кижилер чурттаар. Мынчалдыр бодап келгеш, дашчы болурун ынчан кончуг күзеп чораан мен. «Кижи күзээнин чедип алыр» деп үлегер чугаа бар болгай. 1953 чылдан эгелеп «Коммунтудуг» трезиниге дашчылап кирдим. Эң-не баштай даг экпедициязының 3 каът бажынының фундаментизин салырындан эгелеттим. Ооң ол бажыңны төңлүр тудуп доозуштум. Ооң ооңда автовокзал уруглар өөнелгезиниң тудуун болгаш ооң-даа өске хөй даш тудугларны кылырынга үлүүм киргеи мен.

Хертек Доңмас-оол дуржулгалыг дашчылан ацгыда мергежилдиг штукатуржу. Ол хөй бажыңнарны штукатуржу кылыр дээш, ол ажылчын кызымак, ылап хынамчалыг, бергезинип алгаш, кайгамчык улуг найысылал Москвага аалдап четкеи келгенде, ону аас-кежин дивейн, чүнү аас-кежин дээр боор.

Тывадан барган өөрүм-биле кады Москваның бир чаа тудуг участогун барып көрүп чораан бис. Ында хөй каът даш бажыңнарны чаа болбаазын техника-биле кылып турарының дүргенин кижи көргеш магадап хаммас. Даштар, туйбулар эптеп салып турар кижи аңаа черле көзүлбес. Бажыңның бир талазының тудуш улуг ханазын белеткеп кылып каан боор. Ону күчүлүг көдүрер кран-биле кашла минута иштинде көдүргеш, аппарып салыптар. Ынчангаш бажыңның бир өрээлиниң ханалары чаңгыс шак иштинде-ле бүрүн доосту бээр. Ол-ла участокта 500 ажыг аал ишти чурттаар 10 каът бажыңның ханазын доозуп каан турган. Ону чүгле 45 ажыл хүннеринде доосканын биске тайылбырлаан — деп, ССРЭ-нин улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинге чораан, көрген чүүлдерин ол сактып чугаалады.

Улуг-Хемниң эриктеринге мун-мун чылдарда ажыглал чок чыткан халлардың даштары-биле чурттаганың мөңге даш бажыңнарын тургузуп турар дашчы ажим-биле хөөрежип чугаалыкаш, ооң чаагай ажыл-ижиниң дугайын улуг чоргаарал-биле бодап, кылаштап ордум. Күш-ажыл — кижини каастаар болгаш алдаржыдар деп чүве ол-дур ийин.

В. САГАН-ООЛ.

АКШ-ТЫҢ ЧАЗААНГА СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ САГЫНДЫРЫЫ

Ажык далайда чоруп турар совет судноларны америк шериг самолёттарның болдуруп болбас дайынзырак ёзу-биле тегерип ужуп турары-биле холбаштыр ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко АКШ-тың чазаанга Совет чазактың сагындырыын АКШ-тың ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген Э. Л. Фриирске июльдуң 13-те тывыскан.

Сагындырыгда чугаалап турары болза, Оожум болгаш Атлант океаннарда, Чер ортузу болгаш өске-даа далайларда чоруп турар советтиң садыг болгаш промысло судноларны тегериир ужудуушкуннарны үргүлчү кылырын АКШ-тың шериг-агаар күштериниң самолёттары үргүлчүлеп турар. Ындыг тегериишкинниг ужудуушкуннар болза улустар аразының программаларын ёзугаар делегейниң океанының янзы-бүрү районнарында эртем ажылдары чорудуп турар ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының шинчилел судноларын көрүп база чоруттунуп турар. Тегериишкинниг ужудуушкуннар ыяавыла судноларга айыылдыг болгу дег чыпшыр чоокка хыдый ужуушкун болуп, судноларже болганчок-ла кылыйтыр ужуушкуннар-биле, бомба октаан база торпеда октаан хевир-биле, суднолардан мырыңай аргажок чоок черлерге янзы-бүрү шимчэшкиннинг чүүлдерни болгаш ыпсыкчы херекселдерни октаары-биле, а ол ышкаш өске-даа болдуруп болбас үүлгедиишкиннер-биле болдунуп турар.

Совет судноларны 1960 чылдың майда болгаш июньда америк самолёттарның тегерип ужуп турарының тодаргай таварылгаларын сагындырыгда көргүзүп, бо чылдың беш айларының дургузунда 250 ажыг шак ындыг ужудуушкуннар болган деп айыткан.

Сагындырыгда демдеглээнин ёзугаар алырга, ол чорук делегейниң далай оруктарынга судноларның анаа чоруушкунунга моондакты тургузуп, айыыл чок эжиндирикшинге шуут айыыл болуп турар болгаш судноларны база кижилерни аар-берге озал-онданка болгаш өлүмге чедирип болур.

Каттышкан Штаттарның шак ындыг үүлгедиглери болза ажык далайга суднолар чоруурунуң хостуунуң дугайында улустар аразының элээн каш дугуржулгаларының бадытыааны шаг-үеден бээр туруп келген принципти үреп турар.

Ажык далайга суднолар чоруурунуң ниитиге хүлэзэп көрдүнген принцивин америк шериг ужар үүлүнүң каржызы-биле хажыдып турарын АКШ-тың чазаа АКШ-тың айыыл чок чоруунуң эрге-ажыы-дыр деп чылдак тырттарын оралдажып турар. Ындыг болза-даа шак ындыг чылдак кагыышкыны шуут үндезин чок болгаш кымны-даа будулдуруп шыдавас.

АКШ-тың шериг ужар үүлүнүң үүлгедиглери делегейниң суг оруктарынга шыңгыы нарыыдаашкыннар-биле уржуктуг болуп турар анаа эвес байдалды тургузуп турар деп, Совет чазак сагындырып турар. Совет судноларны тегерип турар ужудуушкуннарны Совет чазак күрүнелер аразында анаа харылзаа байдалды үзеринче угланган сагыштыг өнчүк-чөңгэлиг үүлгедиишкиннер кылдыр көрбес аргазы чок.

Сагындырыгда демдеглээнин ёзугаар алырга, совет судноларны ындыг янзы-биле тегерээн ужудуушкуннар болза Совет Эвилелиниң кызыгаарларын америк самолёттарның каржызы-биле үрээни ышкаш, Совет Эвилелиниң түснай хамаарышпас чоруун үрээр деп бодаан политиканың, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун күштелдиринче угланган политиканың илчирбезинде бир дэзрбек болуп турар.

Совет судноларны америк самолёттарның өнчүк-чөңгэлиг тегерип ужуп турары-биле холбаштыр Совет чазак удурланыышкынны медеглеп, ол ужудуушкуннарны доп-дораан соксадырын негеп турар. Бир эвес америк ужар үүл үстүнде айыттынган болдуруп болбас үүлгедиишкинин үргүлчүлээр болза, Совет чазак ажык далайга совет судноларның эжиндириишкининиң айыыл чок чоруун хандырары-биле эргежок чугула өске хемчегларни алыр апаар деп, сагындырыгда чугаалап турар.

* * *

Ажык далайда чоруп турар совет судноларны Великобританияның, Канаданың, Францияның, Норвегияның, Данияның шериг самолёттары тегерип ужуп турары-биле холбаштыр оларның элчиннеринге болгаш Данияның ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген төлэзэинге аастың медеглелин кылган, АКШ-тың чазаанга ССРЭ-ниң чазааның сагындырыының хоолгазын оларга база тывыскан.

АКШ-ТЫҢ ЧАЗААНГА СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ БАЗА БИР МЕДЕГЛЕЛИ

ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко АКШ-тың ССРЭ-да херектеринге түр бүзүреттирген дэзрги Э. А. Фриирсти июль 19-та хүлэзп алгаш, мооң адаанда медеглелди аңаа кылган:

«Америк Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң медеглеп турарын ёзугаар алырга, 20 нижи санныг америк солдаттарның отряды Конго Республиканың найысылалы Леопольдвильдиң аэродромунда барып дүшкен болуп турар. Ол-ла медеглелди ёзугаар алырга, Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар Конгоже чамдык күрүнелерниң чоруткан шериглериниң дайынчы чорудуушкуннарынга дузалаар дэзш айыттынган шериг бөлүү ында чеде бергенин америк офицерлер чугаалаан болуп турар.

Конго Республиканың найысылалынче айыттынган америк шериг бөлүүн чорутканы дүрүм чок үүлгедиишкин-дир дэзрзинче АКШ-тың чазааның кичээнгейин угландырары эргежок чугула деп Совет чазак санап турар. Совет чазак аңаа холбаштыр Американың Каттышкан Штаттарының чазаанга удурланыышкынын медеглевишаан, айыттынган шериг бөлүүн Конго Республиканың девискэзринден кандыг-даа озалдадыышкын чоокка үндүрген турарын манап тур. Америк солдаттарның болгаш офицерлерниң айыттынган бөлүүн бир эвес оон үндүрбес ындыг таварылга туруп келзе, бодунуң хемчэзн алыры-биле оон чогуур түннелдерни Совет чазак кылыр ужурга таваржырын база медеглеп каарын Совет чазак эргежок чугула деп санады».

Бөгүн бо арында: *АКШ-ТЫҢ ЧАЗААНГА СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛДЕРИ *КОНГОДА БОЛУУШКУННАРГА ХОЛБАШТЫР *АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУҢ ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ *СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ *АНГЛИЯНЫҢ ОБЩИНАЛАР ПАЛАТАЗЫНДА

Совет улус найыралдың холун сунган

ГАВАНА. (СЭТА). Неделя санында үнер «Вангуардиа обрера» (Кубаның ажылчы чоннар конфедерациязының органы) солун «Дайынның ракетазы болгаш тайбыңның ракетазы» деп эгелиг чүүлдү парлап үндүрген. Ол чүүлде улустарны кулданырының сорулгаларынга ажыглап турар АКШ-тың чепсектиг күштеринге тайбыңны болгаш чүгле совет улустарның эвес, харын-даа бүгү делегейниң улустарының айыыл чок чоруун камгалаар сорулгалыг Совет Эвилелиниң шериг күчүзүн удурланыштыр деннеп көргүскен.

Совет ракеталар дээрге чүгле эртемниң кайгамныктыг улуг сорулгаларын амыдыралга боттандырарынга бараан болуп турары-биле кызыгаарлаттынмайн турарын ук чүүлде айыткан. Олар болза совет улустуң болгаш империалистиг тергиделден хосталырының оруунда кирген кошкак хөгжүлделиг чурттарның улустарының амыдыралын камгалап турар.

«Кубаның ам чурттап эртип турары берге хүннерде совет улуогун демкаттыштырылгазының бедик чергезин бис билип тур бис. ...Бис ыракта турар Совет Эвилелиниң улустарының үүнүнге болгаш өзүүнге долузу-биле бүзүреп турар бис: премьер-министр Никита Хрущев премьер-министр Фидель Кастрога кыйгырыг салырда дылдың болгаш ыракшылдың моондактарын ажып эрткен болгаш найыралдың быжыг холун сунуп, бодунуң чонунуң өмүнээзинден ону кылган-на болгай» деп солун медеглеп турар.

КНО-нуң Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Куба Республикага хамаарыштыр АКШ-тың агрессчи үүлгедиишкиннериниң дугайында айтырыгны Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели июль 19-та чугаалажырын үргүлчүлээн. Ол хүннүң хуралынга ССРЭ-ниң төлэлекчизи А. А. Соболев бир дугаарында чүве чугаалаан.

Конгода болуушкуннарга

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Леопольдвильден дамчыкканы болза:

Конгонуң парламентизиниң адакы палатазы бельги шериглер 12 шактың дургузунда Конгонуң девискээринден үнген турзун деп негелделиг резолюцияны июль 18-те хүлээп алган.

Конгонуң улузунга деткимче

ПЕКИН. (СЭТА). Империалистиг агрессияга удур-конго улустуң демиселин деткээн Кыдат Улус Республиканың чазааның медеглелин Синьхуа агентилели дамчыткан.

Ук медеглелде чугаалап турары болза: Конго Республиканың улузунуң талазында шиитпирлии-биле туруп турар Кыдат Улут Республиканың чазаа болгаш кыдат улус бельги чазактың чепсектиг агрессиязын шиитпирлии-биле буруу шаап турар.

Агрессчи бельги шериглерни Конгодан доп-дораан үндүрерин болгаш АКШ-тың база өске-даа империалистиг чурттарның Конгонуң херээнге холгаарлаар чоруун соксадырын Кыдат чазак бодунуң медеглелинде негээн.

Моол Арат Республика. Улан-Баторнуң төп шөлүнде Сухэ-Баторга тураскаал.

Монцамэ агентилелиниң фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

КОНГО РЕСПУБЛИКАГА ССРЭ-НИҢ ДУЗАЛАМЧЫЗЫНЫҢ ДУГАЙЫ

(СЭТА-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ)

Конго улуска совет улустуң эп-найыралдыг сагыш-сеткил каттыжыышкынын барымдаалаан, Совет чазак Конго Республикага аъш-чем-биле дузаламчы көргүзер деп шиитпирлээнин парлалгага дыңнаткан болгай.

«ИЛ-18» деп 3 самолёт Москвадан июль 19-туң өртенинде Рим—Рабат — Аккраны таварты ужуп үнүшкен. Ол самолёттарда Конго Республикага Совет чазактың дузаламчыга берген аъш-чемнериниң баштайгы бөлүүн чүдүрген. Чоокку хүннерде кызыл-тас, чигир болгаш болбаазырадып кургаткан сүт сөөрткен «Лениногорск» деп пароход Одессадан Конгоже үнүптер.

КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар Конго Республикаже чоруур гана шериглерни Ганадан Конго Республикаже чедирериге дузалаар дугайында Гананың чазаа ССРЭ-ниң Аккрада өлчин черин дамчыштыр Совет чазактан дилээн.

Совет чазак Гананың чазаанның күзелин барымдаалаан, оон дилээн күүседир деп шиитпирлээн.

Ол сорулга-биле моон адаанда чүүлдерни боттандырып чорудар:

«ИЛ-18» дээр 3 совет самолёт Москвадан Леопольдвильге аъш-чем дузаламчызын аппарын чедирген соонда Аккраже чоруур болгаш Аккрадан Леопольдвильге чедир гана шериглерни дажыглаары-биле чогуур санныг ужудуушкуннарны кылыр апаар. Оон аңгыда Гананың айыттынган дилээн ёзугаар Совет чазак гана шериглерни дажыглаары-биле ийи «ИЛ-18» деп самолёттарны немештир тускайлаан болгаш олар Ганага четкен дораан-на Конго Республикаже гана шериглерни дажыглап өгелээр.

Америк шпиончу ужудуушкуннарны агартырын Макмиллан оралдашкан

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның общиналар палатазынга июль 19-та чазактың даштыкы политиказын шүгүмчүлээн лейбористер биле консерваторларның аразынга база катап изиг сегиржип алыышкын болган. Ол изигленишкин болза совет девискээрниң кырынга ужудуп чораан дүжүр аттырган «РБ-47» деп америк самолёттуң дайынзырак ужудуушкунунга холбаштыр премьер-министр Макмилланның тускай медеглелиниң соон дарый болган.

Бурууну аарыг баштан кадык башче чуй кагбышаан, Макмиллан болза америк самолёттуң ужудуушкунунга удурланыр кандыг-даа барымдаа Совет чазакта чок деп бадыткал турган. Макмиллан харын оон-даа кедереп, «АКШ-тың самолёдун дүжүр аткан совет ужудукчунуң үүлгедии дээш аар харысалганы Совет чазак чүктээр апаар» деп чүлчуруп турган.

Ук медеглел болза лейбористиг бөлүктүң талазындан удурланыышкынны болдурган. ССРЭ-ниң кызыгаарларын үреп турар америк разведчик самолёттарның англи девискээрден ужудуушкуннарын соксадырын азы Англияда америк базаларны үзүткаарын АКШ-тың чазаандан англи чазак негээр бодап турар бе дээрзин Макмилландан лейборист Зиллиакус айтырган. АКШ-тың чепсектиг күштеринге англи базаларны ажыглаарын чөпшээреп турар политиканы англи чазак моон соңгаар-даа уламчылаар дээрзин Англияның премьер-министри шуут демдеглээн болгаш ындыг политиканы Англияның «камгалалының эрге-ажыы дээш» чорудуп турар деп агартырын ол оралдашкан.

Ук айтырыгның талазы-биле англи чазактың политиказын чүүлдүгүзүнген медеглелди лейбористиг бөлүктүң удуртукчузу Гейтскелл кылган сөөлүнде шүгүмүлел кончуг чидигленген. Парламентиниң кежигүннери—элээн каш лейбористер Гейтскеллдиң ол медеглелин шыңгыы удурланыышкын-биле уткаан. Ол турушту дыка хөй лейбористер деткивейн турарын Эмрис Хьюз медеглээн. Улустар аразының байдалын баксырадырынга чедирген чоокта чаагы дайынзырак үүлгедиишкиннерниң бүгү харысалгазын америкаанар чүктээр ужурлуг деп Хьюз чугаалаан.

Дүвүрээзиннің байдалында турар

ЛОНДОН. (СЭТА). «Дейли миррор» солуннуң «Кассандра» деп шола атбиле бижип турар хайгааракчызы Оффатта (Небраска штатта) америк дайынчы ужар үүлүн штавындан бижээн чүүлүнде Пентагоннуң дайынчы дүвүрээзинни үргүлчү болдуруп турарының барымдааларын тодаткан. «Кассандраның» бижип турары болза: «Дайынчы ужар чүүл үргүлчү-ле дүвүрээзинниг байдалда турар... Бомбардировщиктерниң кижилери боттарының самолёттарының чанынга дүн эрттирип турар. Дүнхүннүң 24 шактарының бүрүзүнделе дүвүрээзин болганының медээлери чаңгыланып үнер болгаш ужудукчулар водородтуг бомбалар чүдүрген улуг самолёттарынче дүвү-далашбиле халчыштарлар. Совет Эвилелинче халдаар деп дужаалды кайы-ла минутада бээр ирги деп манап турар самолёттар Арктиканың девискээринің кырында агаарда үргүлчү ужуп турар».

«Кассандра» бодунуң чүүлүнүн төнчүзүнде АКШ-тың дайынчы ужар чүүлүнүн командылакчызы генерал Т. Пауэрниң болгаш оон оралакчызы Ф. Грисуолдуң совет ужудукчунуң дүжүр атканы «РБ-47» самолёттуң ужудуушкуну чүгле «дүрүм ёзугаар» болган эвес, харын-даа ындыг ужудуушкуннарны уламчылаар ужурлуг деп чугаалаанын чижек кылдыр бижээн.

Оон өске база бир «Дейли экспресс» дээр англи солун Каттышкан Штаттарның шериг-агаар күштериниң штавының начальниги Т. Уайттың база-ла шак ындыг утка-биле чугаалаанын «Юнайтед Стейтс ньюс энд Уорлд Рипорт» журналдан чара парлаан.

—⊙—

ОБЛАСТА АГААР-БОЙДУСТУҢ БАЙДАЛЫ

Бөгүн обласка булуттагылап, аяскылап каап турар хүн болур. Чаашкын шоолуг эвес. Хат ой-тавында болгаш барыын угланыышкынныг. Агаарның температураза: обласка— 23 — 28, а Кызылга — 26 — 28 градус чылыт.

Редакторнуң ораланчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга: **«Төрээн чуртундан ыракта»** («Вдали от Родины») — 10, 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): **«Баштайгы ынакшылдың ыры»** («Песня первой любви») — 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: **«Адмирал Ушаков»**— 11.15 шакта; **«Баштайгы ужуражылга»** («Первое свидание») — 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: **«Броненосец Потемкин»** — 1.15 шакта; **«Сөөлгү болгаш баштайгы хүн»** («День последний и день первый») — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Садта кинотеатрга: «Орус сувенир» («Русский сувенир») — 5, 7, 9 шактарда.

Польшаның алдарлыг байырлалы

Национал байырлалдың хүнү болур июль 22-ниң хүнүнге алдар кылдыр чедип алдынган күш-ажылчы тиилелгелерниң дугайында өөрүнчүг медээлер улусчу Польшаның бүгү булуннарындан оон наймысылалы — Варшаваже кээп турар. Чуртка чаа улусчу эрге-чагырганың тургустунганының өгези кылдыр Национал хосталганың Польша комитединиң төөгүлүг манифезин бүгү улуска чарлаан хүнүнден бээр бөгүн 16 чыл болуп турары ол.

Хосталганың байырлалын өөрүнчүг уткувушаан, польша улус улусчу эрге-чагырганың эткен 16 чылдарының дургузунда бодунуң күш-ажылынын түннелдерин үндүрүп турар. Ол түннелдерге чон дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар. Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өскедаа чурттар-биле ажы-дуңма сырый каттыжыышкынга болгаш кады ажылдажылгага чаа Польшаның улузу социализм тургузуушкунунун оруу-биле бүзүрелдиг бар чоруур. Үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери ам дайын мурнундагы деннелди алды ажыг катап ажып турарын чугаалааргa-ла четчир. Чүс-чүс индустриалдыг улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин чуртта туткан. Кажан-бир шагда ээн куруг турган черлерде металлургияның, машина тудуунун, химияның бүдүрүлгелери өзүп үнгүлээн.

Краковтан каш километр черге мырыңай чоохта чаа-ла Хөөр дээр ээнзиргей, ыржым сууржугаш турган. Ындыг сус чок дүмбей-бүдүүлүк аттыг ол сууржугаштың турган черинде чаа улусчу Польшаның чырыткылынчак көрүнчүктелиишкини—В. И. Ленин аттыг кайгамчык улуг металлургия комбинады өзүп келген.

Байырлалдың хүнү — июль 22-ге чедир комбинатта чаа тоску мартенни эптээри доозулган. Эге баштайгы төлевилел ёзугаар баштайгы канны ол чүгле чылдың төнчүзүнде эзилдирер ужурлуг турган, ынчалаадаа тудугжулар болгаш эптекчилер суугу тудуунун хуусаазын беш айлар кызырганнар.

Чаа Гутада чаңгыс чүгле ол металлургия комбинады дайын мурнундагы бүгү польша металлургияның берип турганы хире барык ол хире хемчэлдиг продукцияны бо чылын безин бээр, а дайын мурнундаазындан-даа дыка хөй—1400 мүн тонна шойну аңаа эзилдирер.

Чедип алдынган чүүлге кажан-даа ара докталвас.— Чаа Гутаның коллективиниң хүлээлгези ындыг. Коллективтиң күткүлдүг бодалы перспехтивтиг планнарны ажылдап кылып турар. Бүлүрүлгени калбартырының төлевилели ам безин чогааттынган. Оон күчүзү чылда 3.500 мүн тонна канны эзилдиреринге чедиртинген турар. Ажыктыг хемчээли 2 мүн куометр болур домна суугузун комбинатка тударын шиитпирлээн. Ону келир чылын-на тудуп эгелей бээр. Бир ындыг суугу чыл бүрү миллион тонна шойну бээр болур. Ындыг күчүлүг домналар делегейниң капиталистиг чаңгыс-даа чуртунда амдыгаа чедир чок. Чаа Гутада Ленин аттыг металлургия комбинады чыл бүрү барык 3.500 мүн тонна шойну эзилдирер, ол дээрге дайын мурнундагы Польшаның бүгү 23 металлургия заводтарының бүдүрүп турганындан үш ажыг катап хөй болур-дур.

Чаа Гутада комбинат — кара металлургияның улусчу эрге-чагырганың чылдарында туттунган эң-не күчүлүг, ынчалза-даа карачаңгыс бүдүрүлгези эвес-тир. Ченстохов хоорайның чанында ийиги улуг бүдүрүлге — Болеслав Берут аттыг комбинат туттунган. Ында күчүлүг ийи домналарны, элээн каш мартеннерни, прокат станнарын болгаш өскедаа бүдүрүлгелерни туткан. Оон күчүзү гитлержилерниң үрегдеп каапканы Ченстоховтуң металлургия заводунуң күчүзүнден 10 катап ажып турар. Амгы комбинат ол заводтуң турган черинде кодурлуп үнген. Ол бүдүрүлге база калбарып турар. Силезияның металлургия заводтарында кандыг өскерлиишкиннер болганыл деп чүве чүдөн тодаргай көстүп турар. Оларның чамдыктары чүс ажыг чылдар туруп келген. Ол бүдүрүлгелерни чаарты дерээнинің түннелинде Силезияга металл бүдүрери хөй катап өскен. Польшада кара металлдар бүдүрери дайын мурнундагы деннелди беш катап ашкан.

Шаанда польша металлургия шынарлыг канны бүдүрбейн турган. Ам Совет Эвилелиниң дузазы-биле польша найысылалдың чоогунда шынарлыг канның чуртта баштайгы «Варшава» дээр заводун тудуп турар. Ол бүдүрүлгенің эң чугула тудугларының бирээзи — күчүлүг блюмингти эптээрин бо улуг байырлалга чедир доосхан. Амгы уеде ону шенээри эки чоруп турар. Июльдуң төнчүзүнде блюминг баштайгы продукциязын бээр. Үшкү мартен суугузу база ажыглалга кирер. 1962 чылда-ла «Варшава» завод чурттуң улус ажыл-агыйынга 340 мүн тонна шынарлыг канны бээр.

Тулугжулар база байырлалды төлептиг уткаан. Краковтан ырак эвесте одалга-биле ажылдаар «Скавина» дээр Польшада эң улуг электростанцияга 100 мүн киловатт күчүлүг турбоагрегатты ажыглалга киирер, ону Совет Эвилели тургускан. Краковтуң дүрген өзүп турар үлетпүрлүг округунуң бүдүрүлгелерин электроэнергия-биле каш-даа чылдар хандырып келген Скавинаның электростанциязы бодунуң күчүзүн чылдың-на өстүрүп орар.

Хөмүр даш — Польшаның национал байлаа-дыр. Ынчалза-даа мурнундагы, буржуаз Польшаның удуртукчулары экономиканың ол адырын хөгжүдер дугайында ындыг-ла сагыш салбайн турган. Хөмүр даш казылдазының өки-ле дээн чылдарында оон тывыжы үзе-тура-ла 38 миллион тонна чадаарда-ла чедип тургулаан. Гитлержи эжелекчилер хөмүр даш үлетпүрүнге аажок улуг когаралды таварыштырган. Чурттуң үрелген хөмүр даш үлетпүрүн чаарты төрүттүндүрерине он-он чылдар негеттинер ышкаш кылдыр сагындырып тургулаан. Ынчалза-даа улусчу-демократтыг эрге-чагырга ону катап тургузар дээш шиитпирлиг шалыпкын хемчеглерни алган. Алды чыл планының төнчүзүнде-ле чуртка хөмүр даш казылдазы 80 миллион тонна ажа берген. А бо чылын Польшага 100 миллион тонна чыгам хөмүр дашты каскан турар.

Дайын мурнундагы деннел-биле деннээрге, хөмүр даш тывыжының кайгамчык улуг өзүлдези кол нургулайында-ла дагжыларның күш-ажылын механизастаарының күсели-биле хандыртынган.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарында тургустунган даг ажылының машина тудуунун үлетпүрү ам хөмүр даш машиналарының болгаш дериглериниң 300 чыгам янзы-бүрү хевирлерин бүлүрүп үндүрүп турар.

Экономиканың өске-даа бүгү адыларына база кайгамчык улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Ол чедиишкиннер — чаа Польшаның ажылчы чоннарының социализмниң бүгү фронтузунга чорудуп турар улуг шавыышкынының түннели-дир.

Хосталганың чырыткылыг байырлалы чурттуң хоорайларында болгаш суурларында бөгүн демдеглеттинип турар. Ол байырлал Силезия чурттуг шахтёрнуң болгаш металлургтуң, Освенцим чурттуг химиктиң, Лодзь чурттуг пөс-таавычының, Познань болгаш Жешувск чурттуг тараажының бажыңнарында илдең көстүп турар. Бөгүн хоорайларның болгаш үлетпүрлүг төптерниң ажылчы чоннары улусчу чыскаалдарга үнүп келирлер. Хостуг күш-ажылдың 16 чылдарының дургузунда боттанган болгаш Барыын Бүгүн ындында бистиң-биле найыралдыг күрүне—улусчу Польша, индустриалдыг Польша, социалистиг Польша өзүп болгаш быжыгып турарын херечилеп турар алдарлыг ажыл-херектериниң демдеглели болуп турар транспарантыларны чыскаалчылар тудуп алгаш бөгүн кудумчуларга чоргаарал-биле базып үнүп келирлер.

И. МАСЛЕННИКОВ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң ораланчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, кедээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00880. Чагыг № 1734. Культура эргелелиниң типографиязы.